

УДК 930.25(477)-051 Р. Зубик(092)

РОМАН ЗУБИК – ІСТОРИК ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Олег БОНДАР

*Державний архів Львівської області,
вул. Підвальна, 13, м. Львів, 79008, Україна, тел. (032) 235-47-22*

У статті розглянуто професійну та громадську діяльність українського історика (досліджував економічну історію Галичини XVII–XVIII ст.) та громадського діяча (організатора українського студентства другої половини 1920-х рр.), члена Наукового товариства ім. Шевченка Романа-Степана Зубика, який певний час працював у Львівському державному обласному архіві.

Ключові слова: Роман-Степан Зубик, історики Львова, економічна історія Галичини, український студентський рух.

Відомий український історик економіки та громадський діяч Роман-Степан Зубик народився 14 січня 1902 р. в сім'ї кондуктора Львівської залізниці Івана Юрійовича Зубика та Анни Літман-Калемонович. Батько покинув сім'ю, коли Романові виповнилось шість років; мати вела домашнє господарство. Батько помер у січні 1925 р. в Стрию, і мати вдруге одружилася з викладачем Української гімназії у Львові Йосипом Максимовичем Назаром.

На відміну від більшості тогочасних вчених, у Романа було важке дитинство. Саме тому навчання в гімназії він поєднував із фізичною працею, аби допомогти матері у забезпеченні необхідних засобів для життя родини.

Під час Першої світової війни, в період перебування російського війська у Львові, з грудня 1914 р. по березень 1915 р. він возив товари в допомогових комітетах. У травні–червні 1915 р. працював помічником робітника у будівельних закладах Левинського, а також працював складальником дров у мішки, очищувачем возів під фарбування, помічником крамаря. З шостого класу гімназії і до її закінчення на своє прожиття заробляв лекціями, будучи інструктором для дітей 2–8 класів гімназій у Львові, Берегометі над Серетом, що на Буковині, Дорогочині Великому Жовківського повіту, а також у населених пунктах Словіта Перемиського повіту, Голови Косівського повіту та Рихвальд Горлицького повіту, і працею в статистичних урядах. Активно займався самоосвітою та працею у Першому полку ім. Сагайдачного та у туристичному гуртку “Тури” в скаутському товаристві “Пласт”.

У листопаді 1918 р. Роман Зубик радо зустрів проголошення Західно-Української Народної Республіки. У лавах пластунів охороняв Народний дім, потім добровольцем вступив до Української Галицької Армії. З відступаючими частинами УГА відійшов за Збруч. До жовтня 1919 р. служив у канцелярії “Окремого Залізного Загону”. Цей період він описав у статті “Окремий Залізний Загін”, яка була поміщена у часописі “Літопис Червоної Калини” за 1930 р.¹ Так, раніше в Українській Галицькій Армії діяв лише один “Окремий Загін” А. Долуда, та через слабкий зв'язок із

¹ Зубик Р. Окремий Залізний Загін // *Літопис Червоної Калини.* – 1930. – Ч. 4. – С. 19–20.

діючою армією він завжди наражався на неприємні несподіванки. Тому після повернення Української Галицької Армії з Великої України у Галичину постав іще один “Окремий Загін” під командуванням І. Сіяка, який увійшов в історію під назвою “Окремий Залізний Загін”. Після пролomu Чортківського наступу загін був змушений перейти за Збруч, 10 вересня 1919 р. його було розбито в бою під містечком Кривцем, а І. Сіяк із значною частиною війська потрапив у більшовицький полон.

У війську Роман Зубик захворів на тиф та, перебуваючи в госпіталі, уникнув більшовицького полону. Після видужання повернувся до Львова, де продовжив навчання у Львівській державній академічній гімназії з українською мовою викладання, а в червні 1920 р. успішно склав іспити та одержав диплом про завершення навчання у гімназії. Тоді ж він продовжив роботу в Пласті і з лютого 1921 р. перебував у полку “Сірого Лева”.

З 1921/1922 н. р. по 1924/1925 н. р. був студентом правничого відділу Українського “таємного” університету у Львові, по завершенні якого отримав ступінь доктора права. З 1925/1926 н. р. по 1930/1931 н. р. навчався на гуманітарному факультеті Львівського університету, відвідував лекції професора Франца Буяка, який вважав його своїм найперспективнішим учнем.

У цей час він з головою поринув у вир громадсько-політичного життя Львова, був членом Організації Вищих Українських Гімназій (ОВКУГ), з 1925 р. – головою осередку Академічної гімназії у Львові. Тоді у Львові тривала боротьба за утворення українського університету та кращі умови для українських студентів. Для обстоювання своїх прав і свобод українська студентська молодь львівських вищих шкіл заснувала товариство “Академічний Дім”, що знаходилося на вул. Сулінського (тепер вул. Коцюбинського), 21. До цього громадсько-політичного об’єднання увійшли представники студентства різних політичних уподобань Львова. Біля початків створення цієї інституції був Р. Зубик, який мав вагомий авторитет серед українського студентства.

Вечері 2 листопада 1928 р. у будівлі товариства “Академічний Дім” відбулася нарада національно-свідомих сил українського студентства, на якій обрано “Студентську Екзекутиву”, що мала представляти студентство на громадському форумі, і “Комітет Оборони Академічного Дому”. Репрезентацію сформували за принципом заступництва різних політичних течій серед студентства. Від гетьманців туди увійшов Роман Зубик, а від радикалів – Василь Зеник-Березовський. Збори проходили в гарячково-нервовій атмосфері, бо весь час йшли арешти серед студентства і кожної хвилини всі члени “Студентської Екзекутиви” могли опинитися у в’язниці.

Перше засідання “Студентської Екзекутиви” відбулося відразу ж після завершення установчих зборів в “Академічному Домі”, пізніше для безпеки вона сходилася в приватних помешканнях своїх членів, найчастіше в будівлі по вул. Тарнавських. Останній раз “Студентська Екзекутива” зійшлася в забудованнях св. Юра. Найголовнішими завданнями Екзекутиви були: організація й керівництво охороною українських установ та збір матеріалів про нищення українського громадського майна та культурних цінностей для використання зібраних матеріалів в антипольській пропаганді у закордонній пресі. У 1928 р. Роман Зубик був головою “Студентської Екзекутиви”.

Водночас він був головою професійного товариства “Союзу українських купців і промисловців” (СУКП), що об’єднував приватний сектор українського господарського активу, пропагував приватні підприємства, відстоював інтереси членів товариства перед польською владою, влаштовував виставки українського промислу, спри-

чинився до створення Промислового банку, видавав двотижневик “Торгівля і промисл”, “Торгово-промисловий альманах”; співпрацював з українською кооперацією, Промислово-торгівельною палатою у Львові, вів активну співпрацю з іншими українськими організаціями міщанства і ремісників.

Під час навчання в університеті поряд із працею на громадсько-політичній ниві Р. Зубик поглиблював свої знання із статистики у відділі рільної економіки дрібних господарств під керівництвом професора Ф. Буяка та на студіях, що проводили Буяк та Окрит (у 1927–1928 рр.) У 1928–1929 рр. працював рахівником у відділі рахунків дрібних господарств товариства “Сільський Господар”.

У 1929 р. у часописі “Поступ” вийшла друком стаття Романа Зубика “300-літній ювілей засновин Львівської пошти” у якій він описав, як багатий львівський купець Роберт Бандінееллі заснував у 1629 р. львівську пошту, а також її організацію і діяльність². У 1930 р. у тому само часописі опубліковано його статтю “Життя Українців Румунії”, де Р. Зубик змалював українське життя на Буковині в період від листопада 1918 р. до 1928 р. та зміни, які настали у 1928 р.³

У першій половині ХХ ст. в Європі поширила свою діяльність славна школа “Анналів” у Франції, що зосередилася на пізнанні історії людини, її родинних, конфесійних, побутових стосунків. Найважливішим джерелом для пізнання суспільства французькі історики вважали метричні книги. Чи не єдиним українським істориком, який спробував застосувати досвід французів, був львів’янин Роман Зубик, дослідник фінансів Львова ХVІІ ст.

У 1930 р. він захистив дисертацію “Фінансове господарство Львова у 1624–1635 рр.”, що вийшла польською мовою і складалася з 496 сторінок, включала в себе 110 статистичних таблиць та 10 діаграм і була результатом трирічної праці в архіві⁴. Р. Зубик детально розглянув економічну ситуацію Львова, його праця створила прецедент докладно опрацьованого господарського стану міста і дозволила, враховуючи специфіку суспільно-політичного життя, витворити цілісну картину львівського середовища 1620–1630-х рр. Розроблену у монографії схему вивчення діяльності окремих підприємств та монополій позитивно відзначив професор Ф. Буяк. Дисертацію високо оцінив ректорат університету, і Р. Зубик отримав разову винагороду за виконану роботу у розмірі 1000 злотих.

У 1931 р. вийшла стаття Р. Зубика “Польська колонізація і парцеляція на нашій території”, де було дослідження статистичних даних за 1920–1929 рр. У цій статті були відповіді на наступні запитання: скільки осіло на українських землях польських колоністів, якою є пересічна величина відданих їм господарств та скільки вони зайняли землі, в якому відношенні наділено землею українців та представників інших національностей при парцеляції та колонізації, яка фінансова допомога була надана, колонізаційні плани на майбутнє тощо⁵. Також цього року вийшла у світ його стаття “Фільварочне господарство з кінця ХVІІІ ст.”⁶.

² Зубик Р. 300-літній ювілей засновин Львівської пошти // *Поступ. Вісник літератури й життя*. – 1929. – Ч. 2 (лютий). – С. 52–53.

³ Зубик Р. Життя Українців в Румунії // Там само. – 1930. – Ч. 1–2 (січень – лютий). – С. 51–54.

⁴ Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635*. – Lwów, 1930.

⁵ Зубик Р. Польська колонізація і парцеляція на нашій території // *Кооперативна Республіка*. – 1930. – Ч. 3. – С. 98–110.

⁶ Zubyk R. *Gospodarstwo folwarczne z końcem XVIII w.* // *Studia z historii społecznej i gospodarczej poświęcone prof. F. Bujakowi*. – Lwów, 1931. – S. 227–261.

11 травня 1932 р. Р. Зубика обрали дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка, а наступного року НТШ відрядило його на VII Міжнародну наукову конференцію до Варшави, де він виголосив доповідь німецькою мовою про господарську структуру села на зламі XVIII–XIX ст., обґрунтовуючи визиск панщизняних підданих статистичними таблицями та діаграмами. Р. Зубика неодноразово обирали секретарем Статистичної комісії НТШ; він брав участь у роботі Історично-філософської секції; часто був секретарем на засіданнях та загальних зборах товариства.

У 1934 р. він надрукував науково-популярну розвідку “Нариси історії української торгівлі в княжій добі” у “Торгівельно-Промисловому Альманасі”, а у 1935 р. у часописі “Провідник до українських фірм і інституцій” опублікували його статтю “Українська торгівля в історичній перспективі”.

Р. Зубик став співавтором “Великого Атласу України”, який визнано одним із найфундаментальніших картографічних джерел української географії міжвоєнного періоду, вмістивши до нього дві великі та кілька менших карт, а саме: “Українські землі за княжі часи (XI–XIII ст.)”: “Київ”, “Київська держава від X–XI ст.”, “Околиці Києва XI–XIII ст.” та “Українські землі XVII ст.”: “Дніпрові пороги”, “Українські пороги”, “Українські землі в часі Люблинської унії”, “Українські землі XVII ст.”⁷.

У 1930–1939 рр. він викладав історію в гімназії Малої Семінарії у Львові, що знаходилась за адресою: вул. Сикстуська, 39а. У 1936–1939 рр. одночасно з роботою в гімназії працював у Державному архіві давніх актів, що знаходився у Бернардинському костелі, та в Осолінеумі, де збирав матеріали, які використовувались для написання наукових праць. Багаторічна робота з архівними матеріалами дозволила Р. Зубику написати статтю “Про стан інвентаризації в Миському Архіві”. Ця стаття містила критичні зауваження щодо роботи як архівних працівників, так і самої системи архівів, і спричинила зміни в управлінні миського архіву та початок нової інвентаризації.

Р. Зубик добре володів польською та українською мовами, а російською, німецькою і французькою – настільки, що вільно міг користуватися науковою літературою цими мовами. З 1931 р. був членом Учительської Громади у Львові, а з 30 грудня 1939 р. увійшов до профспілки вчителів. 26 жовтня 1939 р. Р. Зубик подав прохання про зарахування на посаду наукового працівника університету або працівником в архів університету, але в січні 1940 р. йому відмовили в роботі через брак відповідних його фаху посад. 13 січня 1940 р. наказом № 1 архівного відділу управління НКВС його тимчасово зарахували виконуючим обов’язки заступника директора по науковій частині Львівського обласного історичного архіву з окладом 650 карбованців на місяць.

З приходом радянської влади на західноукраїнські землі у вересні 1939 р. усі нерадянські товариства були закриті. Не минула ця доля і Наукове Товариство ім. Шевченка. На Надзвичайних зборах НТШ 16 січня 1940 р., щоб зберегти доробок товариства, ухвалили перейти до складу Академії наук УРСР, тоді ж оформили саморозпуск товариства. Лишень член НТШ Р. Зубик виступив проти закриття та єдиний проголосував проти ліквідації товариства, чим, напевно, спричинив свій арешт.

Наказом директора архіву № 75 від 25 березня 1940 р. Р. Зубика звільнили з займаної посади. Його заарештували ще 23 березня 1940 р., і розстріляли в тюрмі Бригідки у двадцятих числах червня 1941 р.

⁷ Зубик Р. Українські землі за княжих часів (XI–XIII ст.) // *Атлас України й сумежних країв* / під ред. В. Кубійовича. – Львів: Український Видавничий Інститут у Львові, 1937. – С. 56; Його ж. Українські землі в половині XVII ст. // Там само. – С. 57.

Джерела:

1. Архів ЛНУ ім. І. Франка, ф. 119, оп. 1, спр. 6235 (*Про поступлення на посаду наукового співробітника Зубик Романа-Степана*). 4 арк.
2. Державний архів Львівської області, ф. 26, оп. 2, спр. 740 (*Про завершення університету Зубик Романом-Степаном*). 11 арк.
3. Державний архів Львівської області, ф. Р-368, оп. 1 о/с, спр. 5 (*Заяви осіб про прийом на роботу в архів з додатком біографій*), арк. 95–110.

ROMAN ZUBYK AS A HISTORIAN AND PUBLIC MAN**Oleh BONDAR**

*State Archives of L'viv Oblast',
13, Pidvalna Str., 79008, L'viv, Ukraine, tel. (032) 235-47-22*

The article presents a profound research on professional and social activity of Roman-Stepan Zubyk – the Ukrainian historian (who researched the economic history of Halychyna in the 17th–18th centuries) and a public man (organized the Ukrainian students in the second half of the 1920ies), member of Shevchenko Scientific Society, who had been working in L'viv State Regional Archives for some time.

Key words: Roman-Stepan Zubyk, L'viv historians, economic history of Halychyna, Ukrainian students' movement.

РОМАН ЗУБИК – ИСТОРИК И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ**Олег БОНДАР**

*Государственный архив Львовской области,
ул. Подвальная, 13, г. Львов, 79008, Украина, тел. (032) 235-47-22*

В статье сделано обозрение профессиональной и общественной деятельности украинского историка (исследовал экономическую историю Галиции XVII–XVIII вв.) и общественного деятеля (организатора украинского студенчества второй половины 1920-х гг.), члена Научного общества им. Шевченко Романа-Степана Зубика, который определенное время работал в Львовском государственном областном архиве.

Ключевые слова: Роман-Степан Зубик, историки Львова, экономическая история Галиции, украинское студенческое движение.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.2010

Прийнята до друку 2.07.2010